

УДК 332.8:65.011.3:65.012.8

О.В. Димченко

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

СПЕЦИФІКА КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ В ЖКГ І ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В роботі уточнено характеристики криз, як особливих ситуацій в еволюційному економічному розвитку. Визначено, що ЖКГ протягом тривалого періоду часу практично постійно функціонує в стані кризового режиму. Запропоновано визначення «проблемної ситуації» і типовий алгоритм її рішення з урахуванням специфіки ЖКГ. Зазначено, що для забезпечення належного рівня економічної безпеки на підприємствах ЖКГ, необхідно визначити етап кризи та мультиплікатор, який підсилює негативи розбалансу системи (формує кризу), руйнує стійкі параметри економічної системи, що надійно працювала.

Ключові слова: кризова ситуація, економічна безпека, житлово-комунальне господарство.

Постановка проблеми

Забезпечення економічної безпеки підприємств є важливим завданням ефективного їхнього функціонування, особливо вона актуалізується в умовах кризи та з урахуванням соціального значення галузі ЖКГ. З іншої точки зору – пріоритетним завданням існування галузі є саме забезпечення безпеки споживачів, у тому числі – економічної. Саме ЖКГ – та сфера, через яку реалізуються положення ст. 6 Закону України «Про основи національної безпеки України» [1]: «...забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства...».

В умовах перманентної економічної кризи економічна безпека підприємств житлово-комунального господарства відіграє виняткову роль у його діяльності.

Загрози економічної безпеки підприємства становлять собою потенціальні чи реальні події, пов'язані як з об'єктивними природними або техногенними факторами, так і з діями фізичних чи юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності та здатні призвести до припинення його діяльності, чи до економічних та інших втрат [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми економічної безпеки підприємства знайшли своє відображення у наукових працях відомих дослідників, зокрема: В.І. Кириленка, А.В. Козаченка, О.М. Ляшенко, В.В. Шликова, В.І. Ярочкіна. Серед вітчизняних науковців, що предметно досліджували теоретичні й прикладні аспекти суті, методів та інструментарію фінансового механізму реформування ЖКГ, слід відзначити В. Онищенко, Н. Галазюк, С. Іваночко, А. Кіпершайн, М. Білик, І. Бланка, І. Зятковського,

Л. Лігоненко, Є. Ляшенко, О. Терещенка та багато ін.

Теоретичні і практичні питання виникнення і подолання кризових ситуацій розглянуті в працях Г. Щедровицького, В. Іноземцева, Н. Кондратьєва, В. Геєця, В. Семиноженко, М. Портера, А. Маршалла, П. Кругмана, Д. Стігліца й ін. Розглянуто питання «антикризового управління» [3], методології вирішення проблемних ситуацій [4], необхідності дослідження не тільки причин кризи, але і його історичних і регіональних особливостей. Розмаїтість визначень кризи можна представити у такому вигляді. Криза – це:

– перелом, при якому неадекватність засобів досягнення цілей народжує непередбачені проблеми [5];

– проявляє сховані конфлікти і диспропорції [5];

– ситуація, що досягла надзвичайно важкого або небезпечного стану [6];

– надзвичайно небезпечна або важка нестабільна ситуація [7];

– нестабільна ситуація, що загрожує дуже негативними наслідками [8];

– нестабільне або критичне положення справ, що загрожує радикальними негативними змінами [9];

– у результаті функціонування має місце збиток [10];

– неможливе продовження функціонування в рамках колишньої моделі [10];

– терміново потрібне прийняття рішення [10];

– з'являється шанс на відновлення [10].

Найвнє різноманіття трактування поняття «криза» свідчить про складності проблеми і, оскільки вона вивчається давно, багато аспектів кризових ситуацій уже знайшли своє розкриття в науковій літературі [11, 12, 13]. Проте, існують деякі проблемні питання, пов'язані із забезпеченням належного рівня економічної безпеки підприємств ЖКГ та споживачів

за умов перманентної кризової ситуації, особливостями кризи в ЖКГ, які не знайшли повного відбиття в наукових дослідженнях як українських, так і закордонних вчених. На даний момент не вдалося докладно, у рамках існуючих концепцій (циклічності, саморегулювання, теорії росту, катастроф і т.ін.), пояснити і передбачити кризові явища. Проблема формування кризових процесів виявилася різноманітнішою, складнішою. А головне – вона формується в режимі динамічного відновлення.

Формулювання мети статті

Метою дослідження є визначення специфіки кризової ситуації на підприємствах ЖКГ та її вплив на рівень економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу

Про кризи, оскільки саме зараз галузь перебуває в їх «зоні впливу», пишуть багато і докладно [14, 15], але, в основному, в економіко-аналітичному або науково-популярному стилі. Відома інформація повторюється з однієї публікації в іншу згідно систематиці різновидів кризи (фінансова, економічна, соціально-демографічна, енергетична, військово-політична і ін.). Загалом, про кризу можна говорити там і завжди, де «справи зовсім погані». Модним стало (і можна погоджуватися, що це ближче до істини) значення – системна криза. Якщо криза стосується великих систем, ще й з економічними аспектами в епіцентрі життєзабезпечення людини, то це досить серйозна і проблемна ситуація, вона дійсно системна, вкрай важлива і потребує багато чого, в т.ч. розуміння, усвідомлення, особливої поведінки, рішень, дій.

Загальний зміст самого поняття «криза» трохи розмито, чітко не визначено, але до нього застосовні такі терміни, як перелом, переворот, різка зміна, серйозне погіршення. Заспокоює лише одне – кризовий стан не вічний, у ньому є вже в зародку шанс до переходу у кращий стан. Останнє особливо характерно для економічних криз, якими найбільше і повинна цікавитися економічна наука.

Зараз, щоправда, у зв'язку з частотою і різноманітністю кризових станів (тобто нерівновагом, непередбачених) науковий світ не проти виділити ці явища в особливий предмет дослідження, намагаючись закріпити за ним назву «кризіологія» [11]. У роботі «Теоретична основа методології вивчення кризи» [3] дано сім визначень кризи, але в усіх мова йде «про ситуацію, надзвичайно небезпечну і важку» – це одна сторона, і інша – «про те, що треба приймати відповідні дії, щоб уникнути загрозливих, серйозних, негативних наслідків».

У закордонній науковій практиці виділяють crisis management як діяльність з «управління критичними станами» [11], у вітчизняній науці і практиці ближче до цього – «антикризове управління».

Наводячи ці спрощені поняття про кризу, зазначимо, що все ж таки мова йде про глибоку і значну категорією із числа подібних проблем, тому існує об'єктивна необхідність її більш поглибленого розкриття, у тому числі з різних позицій – філософського і соціального розуміння, економічного явища, відношення до кризової ситуації й ін.

Очевидно про кризу в понятійному змісті доречно говорити в широкому розумінні, вузькому і спеціальному (стосовно до конкретного явища, об'єкту або ситуації). Основи кризової специфіки, доцільно розглядати в кореневих причинах неефективності фінансово-економічного планування, коли з'являються і зникають фінансові піраміди, обвалюються виробництва, банкрутують фірми, різко знижується рівень купівельної спроможності населення і т. ін. Це та сторона кризи, яку можна визначити як «різке порушення налагодженого раніше економічного процесу разом з його грошовим обігом, інформаційним обслуговуванням і відносно стійкими правилами гри, зв'язками, договорами» [3].

Іноді говорять ще простіше: криза – це порушення рівноваги між попитом та пропозицією. На цій основі легко виділяють два види кризи: недовироблення і надвиробництва. Але просування економічної думки на цьому шляху не відбувається. Більш розгорнуті, різноманітні змістовні наукові міркування народжуються при розгляді криз у хвилових теоріях розвитку економічних процесів.

Розгорнуту і цікаву теорію зв'язку «великих циклів Кондрат'єва» з інноваційними факторами економічного розвитку розробив А. Акаєв (Системний моніторинг: Глобальний і регіональний розвиток). Аналізуючи стадії (фази) довгої хвилі економічної кон'юнктури автор, підтримуючи Й. Шумпетера, схильний вважати, що «саме інновації викликають до життя довгі цикли ділової активності» [16]. А. Акаєв виходить з логістичної моделі життєвого циклу інновації, підкреслює особливу роль базових інновацій (які в процесі самоорганізації і дифузії) утворять так звані кластери. Останні виводять інновацію (вже продукт) на комерційний рівень. Японський вчений М. Уіроока побудував загальнотеоретичну парадигму інноваційної участі в механізмі прояву хвилі Кондрат'єва, що складається з трьох логістичних траєкторій: технологічної (траєкторія розробки), розвитку, дифузії (остання насичує ринок). Таким чином, найбільш відповідальна і значима траєкторія розробки починається у нижній крапці кризи (між депресією і пожвавленням). Строк цього процесу короткий – 10–15 років – ці сприятливі можливості не можна упускати.

Наведені міркування і ряд інших важливих положень із теорії економічних криз [3] дозволяють зробити деякі висновки:

1. Криза виконує в суспільстві, галузі, регіоні функцію перебудови. Яка складна, різноманітна і вивчена досить поверхово.

2. Суперечки про неминучість або можливість уникнути криз поки що на користь їх неминучості щодо ряду теорій і фактів. (Теорія циклів, історичний досвід та ін.).

3. Кон'юнктурні (економічні) цикли тісно пов'язані з інноваційними, вони досить логічно погоджуються із загальною теорією економічного розвитку й етапами інституційних змін, але останнє, хоч і не вимагає обґрунтувань, але вимагає детальнішої розробки та ув'язування, зокрема, в рамках регуляторної політики і кластерних організаційних форм.

4. «Дно» кризи є (за часом) найбільш підходящим періодом для інноваційної активності. А стадія технологічної розробки на межі з дифузійною стадією – для запуску інноваційної хвилі.

5. Початок кризи має кілька причин, у тому числі: у цей період фінансова система за своєю сутністю відривається від реальної економіки (і намагається працювати «на себе» і у своїх інтересах): фінанси нашого часу перетворилися в самостійну інфраструктурну галузь. Погано це або нормально – відповіді немає, але те, що фінансові капітали не забезпечені реальними цінностями – це зверху погано, це і є одна із причин кризи. Друга причина – штучно роздутий на боргах споживчий попит обумовив, точніше, безпрецедентно розкрутив, маховик незбалансованої економіки. Якщо говорити про ситуацію в Україні, то основи такі ж самі, тільки є деяка специфіка. Величезне протиріччя між виробництвом і споживанням, а, оскільки споживаємо імпорт, порушується торговельний баланс, нарастають борги. Під роздутий попит швидко підбудувалися фінанси (банки) – на чужих грошах. Фінансово-банківська система України закрита від суспільства і далека від цивілізованих норм діяльності. Валовий зовнішній борг перевищив 100 млрд.\$, що дорівнює річному обсягу ВВП. У таких умовах строки виходу із кризи – важко прогнозовані. Для подолання гострокризкової ситуації, у якій перебуває Україна, навряд чи існують однозначні рецепти, тому до розмаїтості думок учених і політиків про шляхи економічного розвитку, необхідно ставитися як до закономірної реальності.

Зокрема, П. Кругман пише, що «найближчим часом світ стане «у режимі хитання» переходити від кризи до кризи, кожна з яких буде дуже сильно пов'язана із проблемою генерування попиту». Хоча далі й підкреслює – «не думаю, що ми рухаємося в напрямку депресії, хоч і не впевнений у цьому напевно» [17]. Д. Стігліц, аналізуючи положення у США, не заперечує «можливості ще одного падіння економіки», хоча прогнозує ймовірність виходу із

кризи за досить тривалий період і гранично низькими темпами [18].

Таким чином, перебуваючи в кризі, увесь світ шукає розв'язання цього питання, спираючись на історію, науку, досвід, усілякі антикризові заходи і моделі. Із цих позицій проблема пізнання кризи, як неминучого явища в економічному процесі, є актуальною. Обраний напрямок досліджень має основні зв'язки з тематикою реформ, програмою забезпечення конкурентоспроможності країни і з усім комплексом питань регіональної політики. Саме на рівні регіонів вирішуються завдання збереження стабільності економічних систем у кризових умовах. Більш детально і важливо розглядати кризову ситуацію в житлово-комунальному господарстві міст тому, що їм слід за будь-яких умов забезпечувати стабільний життєвий рівень населення.

У дослідженні криз, як правило, з достатньою точністю вдається визначити час входження в кризу і час виходу з неї. Саме в ці періоди більшість процесів економічного характеру протікає під впливом так званих «механізмів мультиплікації». При входженні в кризу мультиплікатор підсилює, множить негативи розбалансу системи (формує кризу), руйнує стійкі параметри економічної системи, що надійно працювала. При виході із кризи – мультиплікатор забезпечує швидкий ріст, розвиток економічної системи, трансформацію її в новий якісний стан. У цьому позитивному варіанті результат дії мультиплікатора визначають як емерджентний або синергетичний ефект. Але і в тому, і в іншому випадку (стагнація і розвал або ріст і розвиток) змістовна основа самого мультиплікатора, у принципі, та сама. А у зв'язку з тим, що економіка в цілому нерівноважна (нестійка, хвильова, циклічна, вихрова й т. ін.), а суб'єкти економічного процесу прагнуть до пошуку стабільності або динамічної рівноваги, то мультиплікаційна теорія і побудовані на її основі стратегії підтримки, активації або опори мультиплікаційним механізмам досить актуальні в науковому плані і необхідні в практичному використанні. І хоча наукові наробітки в цій області специфічних знань є [14,15,19], до серйозних успіхів ще далеко. Мова йде про подальше просування в розкритті мультиплікатора, його внутрішньої організації і процесів, що відбуваються у ньому. Проблемне питання й у тім, за рахунок яких енергетичних джерел мультиплікатор порушує стійку систему або, навпаки, вкладає в неї синергетичний ефект розвитку.

На наш погляд, мультиплікатор куди більш широко розповсюджений у природі, суспільстві, економіці, ніж прийнято думати. Однак він перебуває в інкубаційному періоді (еволюційному процесі). Найбільш складним завданням є визначення моментів запуску або погашення його впливу. Сутність дії

мультиплікатора не викликає сумніву – він у біології «запускає» епідемії, у ризикології призводить до обвальних збитків, в економіці зводить і обвалює фінансові піраміди, у лічені роки обплутує світ мережними системами і розпалює військові конфлікти. Пояснення таких феноменів, як успіх Internet і інших інформаційних технологій тільки їх принципово інноваційністю – переконливо, але недостатньо. Можливо, головне – сам принцип, механізм мультиплікації, що дозволяє знищити налагоджену систему або створити нову. Тому в інноваційній стратегії, у концепції прориву, у реалізованій конкурентній перевазі повинен бути присутнім мультиплікатор – механізм, здатний інтегрувати і множити проекти, ресурси, результати.

Мультиплікаційна теорія однаково визнає дві системи, де вона себе реалізує – це масив (велика група зв'язаних елементів, найчастіше мережної структури) або ланцюг – складне квазілінійне з'єднання ланок, зв'язаних логістичними залежностями. Звідси виникає два типи моделей – загальносистемні моделі мультиплікатора (у ТНК, кластерах, асоціативних блоках і ін.) і моделі ланцюгової мультиплікації – у деяких мережах, логістичних системах, у цінній динаміці й ін. Цілоком реальні і змішані типи мультиплікаційних взаємодій.

Досвід і логіка підказують, що треба шукати відповідь на питання – чому ефект у мультиплікаторі не підсумується, а множить? Однозначної відповіді не існує, однак, на наш погляд, збільшення або прискорену динаміку забезпечують три умови:

- мультиплікатор поляризує фактори й у цих умовах виникає вищий рівень порядку і позитивної взаємодії елементів системи, а перешкоди максимально знижують свій негативний вплив;

- частина ефекту продукується в систему з побічних, неврахованих елементів системи, ланцюга, кластера. При цьому можливі ситуації зміни ступеня впливу елементів;

- мультиплікатор розвиває, контролює процес, працюючи на принципах резонування коливаль. Таким чином, у ньому не тільки синергія взаємодії елементів, але й активного, стійкого режиму управління процесом. На наш погляд, у його структурі існують засоби стимулювання ефекту віддачі від своїх елементів і захисту їх від негативного зовнішнього впливу.

Хоча основні характеристики економічних криз, що чергуються в часі, мають багато спільного (наявність ядра – мультиплікатора динамічних змін, зниження рівня платоспроможності, спад виробництва, гальмування фінансових оборотів, ріст безробіття та ін.), кожна нова криза має специфічні відмінності. Основними причинами таких відмінностей, на наш погляд, є:

- нова криза відбувається в новому економічному середовищі, нових умовах господарювання;

- формуючі кризи фактори взаємно оновлюються (як штами грипу), поєднуються в іншій комбінації і продукують нову якість кризи, з раніше невідомими властивостями і наслідками;

- криза викликається комплексом причин, серед яких домінуючі фактори можуть бути різної природи. Тому характер кризи не зводимо до єдиної моделі.

Проблема кризових явищ настільки різноманітна, що віднесення її до формальних концепцій хвильових і циклічних процесів у сьогоденних умовах розвитку економічних відносин, за наявності повніших знань про економічні системи, є недоцільним. На наш погляд, актуальнішим є дослідження теорії кризових станів і явищ, тобто кризисології. Предметом цієї теорії можуть стати, крім вивчення протиріч [14], закони флуктуації нерівноважних станів, дослідження структури кризового процесу, механізми і шляхи просторового розвитку кризи, що супроводжують умови, імунні здатності і можливості локальних об'єктів до збереження стабільності в умовах кризи.

Вчені активно настроєні на вивчення негативної ролі криз в економіці і це завдання дійсно актуальне, тому що прогнози, превентивні заходи й антикризові рекомендації здатні полегшити долю операторів економічної системи, соціальну основу якої становлять все ж таки люди, а не товарна продукція. Але в історичному процесі кризи неминучі, а, отже, у них закладена й енергія позитива та розвитку. Недарма криза в китайській мові записується двома ієрогліфами: небезпека і можливість [15]. У нинішніх умовах один з позитивів кризи полягає в тому, що він розв'яже щільні, нечітко структуровані інноваційні вузли для активації нової економіки знань, інформатизації і високих технологій. На нашу думку, поточна криза зміцнить у світі мережну модель організаційних відносин, реально висуне в пріоритетні фактори економічного розвитку інтелектуальний капітал, сформує нові галузі інституціональної системи суспільства, перемістить у ринковому механізмі відносин максимізацію прибутку із перших позицій на другі ролі, віддаючи пріоритет культурі бізнесу, інституційним нормам взаємодій і соціальної відповідальності бізнесу перед суспільством.

Розглядаючи змістовні і системні характеристики криз, як особливих ситуацій в еволюційному економічному розвитку, доцільно звернутися до загальноприйнятих моделей побудови економічних систем: галузевої і територіальної.

Як об'єкт організації економічної системи розглянемо ЖКГ. Цей об'єкт дослідження одночасно наділений галузевою специфікою і регіональною цілісністю, з огляду на обласний і міський рівень функціонування. Відмінними рисами загальних тенденцій прояву кризи в ЖКГ є:

По-перше, циклічні і коливальні явища в ЖКГ менш руйнівні: послуги надаються постійно, у достатніх обсягах. Головна система життєзабезпечення в кризових умовах повинна функціонувати в заданому режимі і відповідно до потреб.

По-друге, криза в ЖКГ впливає на ефективне функціонування міської і регіональної економіки, тому в зниженні її руйнівної сили беруть участь держава, виробники, споживачі. Це оберігає об'єкти ЖКГ від перевищення припустимих границь розладу стійкої роботи.

По-третє, регулятори функціонування ЖКГ (ринок, споживачі, держава) взаємозалежні, що визначає погодженість дій у найгостріші періоди боротьби із кризовими явищами.

Відзначимо ще одну особливість взаємозв'язку «криза – ЖКГ». Вона полягає в тому, що протягом тривалого періоду часу, незалежно від «приходу кризи», ЖКГ практично постійно функціонує в стані кризового режиму. Більше трьох тисяч розривів водогінних мереж протягом року, виконання не більше 20 % від потреби ремонтів житлового фонду, постійна нестача коштів на розвиток і модернізацію системи, поставки послуг у кредит (процес оплати спожитого ресурсу відбувається значно пізніше факту споживання і, як правило, не в повному обсязі) – все це можна визначити як стабільний кризовий стан. Не розглядаючи детально відомі негативи стабільного кризового стану ЖКГ, приділимо увагу факту наявності в ньому позитивних сторін: накопичений досвід постійної життєдіяльності в кризових умовах; системі ЖКГ властиві два протилежних принципи, з одного боку – жорстко регламентований порядок і стандартні технології, з другого – креативний підхід до вирішення виникаючих «нестандартних» ситуацій; технічна, кадрова, управлінська системи історично набули властивість постійної готовності до вирішення невідкладних завдань в умовах невизначеності і недостачі ресурсів, тобто настроєні функціонувати в режимі розв'язання проблемних ситуацій.

«Проблемну ситуацію» ми визначаємо як особливий стан об'єкта або «збіг обставин», що характеризується ознаками критичних параметрів стабільності (криза), високим ступенем новизни і невизначеності, відсутністю ресурсів або інструментарію для її розв'язання [19]. Опис, уточнення й оцінка проблемної ситуації служить першим кроком в алгоритмі її вирішення. Автором дослідження запропонований типовий алгоритм вирішення проблемної ситуації для об'єкта корпоративного типу (підприємства, кластера, регіону). В основі запропонованого алгоритму – перебудова керуючої системи, пошук варіантів рішення, розподіл завдань між учасниками, узгодження інтересів, рефлексивний підхід і

управління ресурсами. Алгоритм не вимагає детальнішого і глибшого пророблення, тому що «настроювання на проблемну ситуацію» здійснюються на постійних корективах. Оскільки ситуація не має готових стандартів для свого вирішення, пропонується використати три принципи: принцип комбінаторики (підбора і формування з безлічі елементів потрібного набору ресурсів, зв'язків, методів і ін.), принцип моделювання нових можливостей (управління часом, пошук компромісів, використання пауз або імпульсних натисків і ін.), принцип інтелектуально-рефлексивного самонастроювання [19]. Деякі із цих засобів управлінського інструментарію в методичному плані розроблені, але ще недостатньо апробовані практичним досвідом. З досвідом реформ і в умовах існування в перманентному кризовому процесі, цей ресурс постійно накопичується і готовий до використання, що відкриває підвищені можливості вирішення для практики економічних трансформацій [4].

Таким чином, на відміну від інших галузей, у ЖКГ мова йде про стратегії постійного розвитку в умовах невизначеності та обмеженості ресурсів. При цьому до категорії ресурси відносяться не тільки матеріали, енергія, кадровий потенціал, але й часові характеристики (сезонність, регулювання режимів, нормативи часу на ліквідацію аварії й ін.) [20].

Отже, дві лінії розвитку кризи в ЖКГ – загальноекономічна (загальносистемна) і галузева (у постійному режимі) – створюють особливу двокоординатну модель кризового існування, формуючи лінії стратегічної і тактичної поведінки за умов кризи.

Орієнтація на якісне обслуговування цілком реальна в найближчій перспективі, тоді як якісний стан систем водопостачання, теплопостачання, транспорту та інших галузей досяжний лише в далекій перспективі. Аналіз експертних оцінок загострення кризової ситуації в ЖКГ [21] свідчить про досить тривалий процес входження в кризу і виходу з нього. Зі структури кризових секторів у найгіршому стані перебуває екологічна безпека, техніко-технологічна база виробництва, фінансова система, механізми стимулювання. Техніка, технології, механізми забезпечення надійності роботи і якості послуг вимагають найбільш тривалого періоду переведення в новий режим діяльності. До ключових питань нами віднесено і такі характеристики, як відсутність стратегічного бачення перспектив і шляхів розвитку, неефективна кадрова та інвестиційна політика.

Таким чином, світова криза, у зоні дії якої перебуває й Україна, привертає пильну увагу політиків, підприємців, громадськості. Актуалізувалася ця проблематика і в наукових колах. Особливу значимість дослідження кризової ситуації мають для України, де системна криза представлена

цілим спектром негативів. Це визначає необхідність глибокого осмислення категорії «криза», внутрішніх механізмів її розвитку, очікуваних наслідків розв'язання кризової ситуації. Перехід від теорії до практики антикризової діяльності на конкретному підприємстві ЖКГ здійснюється за наступним алгоритмом. Проведення діагностики кризового стану і процесу з оцінкою гостроти окремих проблем. Визначення наявних і можливих ресурсів, а саме – потенціал, витрати, резерви, нематеріальні активи. Розробка багатоваріантних прогностичних сценаріїв можливого процесу розвитку, проекту переведення систем управління в режим антикризових рішень і ідей. Формування процесу інноваційного управління як складової вирішення проблемних ситуацій із закріпленням найбільш гострих проблем за окремими групами, підпорядкованими штабу антикризового управління, введення режиму відповідальної оперативної роботи. Ключовим моментом технології антикризового управління можна вважати використання інтелектуального ресурсу підприємства для пошуку варіантів, сценаріїв, заходів, в яких приймає участь значна частина колективу.

Таким чином, на підприємстві реалізовано практику розв'язання проблемних ситуацій, в результаті чого відбувається постійний тренінг креативного мислення, накопичується досвід штабної роботи і оптимізуються практичні результати у подоланні кризи. Загальна схема управлінської технології має алгоритм: націленість-знання-варіанти-активна діяльність-вирішення проблем.

Висновки

Таким чином, розглядаючи системні характеристики криз, як особливих ситуацій в еволюційному економічному розвитку, доцільно звернути увагу, що ЖКГ протягом тривалого періоду часу практично постійно функціонує в стані кризового режиму, що дозволило виробити адаптаційні механізми постійної життєдіяльності в кризових умовах та набуті властивостей постійної готовності до вирішення невідкладних завдань в умовах невизначеності і недостачі ресурсів, тобто настроєні функціонувати в режимі розв'язання проблемних ситуацій. Запропоновано типовий алгоритм вирішення проблемної ситуації для об'єкта корпоративного типу (підприємства, кластера, регіону). Зазначено, що для забезпечення належного рівня економічної безпеки на підприємствах ЖКГ, необхідно визначити етап кризи та мультиплікатор, який підсилює негативи розбалансу системи (формує кризу), руйнує стійкі параметри економічної системи, що надійно працювала. Необхідно також проаналізувати, за рахунок яких енергетичних джерел мультиплікатор порушує стійку систему або, навпаки, вкладає в неї синергетичний ефект розвитку.

Література

1. Закон України від 19.06.2003 № 964-IV «Про основи національної безпеки України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Кузнецов И. Н. Бизнес-безопасность. / И. Н. Кузнецов. – М.: Дашков и К, 2010. – 452 с.
3. Трёмбовольский В. Теоретическая основа методологии изучения кризиса / В. Трёмбовольский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: resh.im/radlance/files/x586_metodologiya.doc
4. Орехов А. Н. Методы экономических исследований / А. Н. Орехов. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 382 с.
5. Гринин Л. Е. Глобальный кризис в ретроспективе: От Ликурга до Алана Гринспена / Л. Е. Гринин, А. В. Коротаев. – М.: УРСС, 2010. – с. 55-59.
6. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Electronic resource]. – Regime of access: www.dictionary.cambridge.org
7. Webster's Revised Unabridged Dictionary [Electronic resource]. – Regime of access: www.dict.die.net/crisis/
8. Merriam-Webster Online Dictionary. – op.cit.
9. Dick van Flooten. Crisis – What? [Electronic resource]. – Regime of access: www.dicuore.nl/cmsv2/download.php
10. Стаття о кризисе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: ru.wikipedia.org
11. Maximilian Groh, «Distinction between Anti-Crisis Management and Strategic Management» in Maximilian Groh - Your Business Advisor, May 1, 2016 [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.mgroh.eu/blog/anti-crisis-management/distinction-anti-crisis-management-strategic-management/>.
12. Alina Ianioglo. Comprehensive system of ensuring the economic security of enterprise / Alina Ianioglo [Electronic resource]. – Regime of access: <https://are-journal.com/are/article/view/8>
13. World Economic Situation and Prospects 2015 Pre-release of Chapter 1, Global economic outlook United Nations New York, 2015 [Electronic resource]. – Regime of access: http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_archive/2015wesp_chap1.pdf
14. Маслов О. Кризисология: пять неразрешимых глобальных противоречий, выявленных мировым кризисом / О. Маслов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vmeste.edinros.ru/analytics/analytics1001.html>
15. Larry Elliott. Is 2016 the year when the world tumbles back into economic crisis? / Larry Elliott. // The Guardian [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.theguardian.com/business/2016/jan/09/2016-world-tumbles-back-economic-crisis>
16. Акаев А. А. Современный финансово-экономический кризис в свете теории инновационно-технологического развития экономики и управления инновационным процессом. Системный мониторинг глобального и регионального развития / Ред. Д. А. Халтурина, А. В. Коротаев. – М.: Либроком /URSS, 2010. – с. 230–258.
17. Кругман П. Возвращение Великой депрессии? / П. Кругман. – М.: Экспо, 2009. – 326 с.
18. Стиглиц Д. Экономика государственного сектора / Д. Стиглиц. – М.: Бизнес, 2003. – 438 с.
19. Димченко О. В. «Синдром» проблемной ситуации в экономике и обществе / О. В. Димченко // Матеріали IV міжнародної інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми». – Тернопіль, 2009. – с. 52-55.
20. Shutyak, Yuliya and Danylenko, Olena and Van Caillie, Didier, Conceptualization of Economic Security of the

Enterprise: A Literature Review (April 10, 2014). Conference Proceedings. 3rd REDETE Conference "Economic Development and Entrepreneurship in Transition Economies," Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, April 2014. [Electronic resource]. – Regime of access: <https://ssrn.com/abstract=2640291>

21. Дымченко Е. В. Эволюционный взгляд на формирование кризисных процессов в экономике / Е. В. Дымченко // Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права. – № 1(3). – т. 2. – 2010. – с. 81-90.

References

1. Law of Ukraine «On National Security of Ukraine». (2003). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Kuznetsov, I. N. (2010). Business security, 452.
3. Trembovol'skiy, V. (n.d.). The theoretical basis of the methodology of the study of the crisis. Retrieved from resh.im/radlance/files/x586_metodologiya.doc
4. Orekhov, A. N. (2006). Methods of Economic Research, 382.
5. Grinin, L. E. (2010). The global crisis in retrospect From Lycurgus to Alan Greenspan, 55-59.
6. Cambridge Advanced Learner's Dictionary Retrieved from www.dictionary.cambridge.org
7. Webster's Revised Unabridged Dictionary Retrieved from www.dict.die.net/crisis/
8. Merriam-Webster Online Dictionary. – op.cit.
9. Dick van Flooten. (n.d.). Crisis – What? Retrieved from www.dicuoere.nl/cmsv2/download.php?
10. Article about the crisis. (n.d.). Retrieved from ru.wikipedia.org
11. Maximilian Groh. (2016). «Distinction between Anti-Crisis Management and Strategic Management» in Maximilian Groh. Retrieved from <https://www.mgroh.eu/blog/anti-crisis->

management/distinction-anti-crisis-management-strategic-management/.

12. Ianioglo, A. (n.d.). Comprehensive system of ensuring the economic security of enterprise. Retrieved from <https://are-journal.com/are/article/view/8>
13. World Economic Situation and Prospects 2015 Pre-release of Chapter 1, Global economic outlook. (2015). Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_archive/2015wesp_chap1.pdf
14. Maslov, O. (n.d.). Krizisologiya: five insoluble global contradictions identified by the global crisis Retrieved from <http://vmeste.edinros.ru/analytics/analytics1001.html>
15. Larry Elliott. (2016). Is 2016 the year when the world tumbles back into economic crisis? Retrieved from <https://www.theguardian.com/business/2016/jan/09/2016-world-tumbles-back-economic-crisis>
16. Akaev, A. A. (2010). Modern economic and financial crisis in the light of the theory of innovation and technological development of the economy and management of the innovation process. System monitoring global and regional development, 230–258.
17. Krugman, P. (2009). Return of the Great Depression?, 326.
18. Stiglitz D. (2003). Economics of Public Sector, 438.
19. Dymchenko, O. V. (2009). "Syndrome" problem situation in the economy and society, 52-55.
20. Shutyak Y., Danylenko, O., Van Caillie, Didier, (2014) Conceptualization of Economic Security of the Enterprise: A Literature Review Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2640291>
21. Dymchenko, O. V. (2010). The evolutionary view of the formation of the crisis processes in the economy, 1(3), 81-90.

Автор: ДИМЧЕНКО Олена Володимирівна
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, доктор економічних наук, професор.
E-mail – dymchenkoo@yahoo.com

СПЕЦИФИКА КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ В ЖКХ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА УРОВЕНЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Е.В. Дымченко

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова, Харьков

В работе уточнено характеристики кризисов, как особенных ситуаций в эволюционном экономическом развитии. Определено, что ЖКХ в течении длительного периода времени практически постоянно функционирует в состоянии кризисного режима. Предложено определение «проблемной ситуации» и типовой алгоритм ее решения с учетом специфики ЖКХ. Отмечено, что для обеспечения надлежащего уровня экономической безопасности на предприятиях ЖКХ, необходимо определить этап кризиса и мультипликатор, который усиливает негативы разбаланса системы (формирует кризис), разрушает устойчивые параметры экономической системы, которая надежно работала.

Ключевые слова: кризисная ситуация, экономическая безопасность, жилищно-коммунальное хозяйство.

CRISIS SITUATION PECULIARITIES IN HOUSING AND COMMUNAL ECONOMY AND ITS INFLUENCE ON THE LEVEL OF ECONOMIC SAFETY

O.V. Dymchenko

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

The characteristics crises as special situations in evolutionary economic development are specified. Determined that HCE had been functioned in terms of crisis mode. The definition of "the problematic situation" and typical algorithm of its solution that takes into account the specific of HCE is offered. It was indicated that an adequate level of economic security for HCE enterprises is determined by the stage of the crisis and the multiplier that increases the negative unbalance system (generates crisis), destroys stable economic system settings that worked reliably.

Keywords: crisis, economic security, housing and utilities.